

Peter von Scholten blev født i Vestervig

af Michael Vandet

Mange læsere husker sikkert filmen fra 1987 om Peter von Scholten, der som den sidste generalguvernør i Dansk Vestindien ophævede negerslaveriet i 1848, men ikke mange ved, at han blev født i Thy.

Mange kilder, både ældre og nye, omtaler Peter von Scholtens fødested som værende Viborg, og flere af slægtens medlemmer har da også haft tilknytning til netop Viborg. Andre kilder nævner Vestervig i Thy som Peter von Scholtens fødested. Som det fremgår af artiklen, har forfatteren nu fundet frem til det endegyldige svar

Slægten von Scholten kom fra Westphalen i Tyskland. Herefter bredte den sig ud i Europa, og med Jobst von Scholten (1644-1721) kom den til Danmark i 1670'erne. Han blev officer i den danske hær, deltog i både Skånske Krig og Store Nordiske Krig og sluttede sin militære karriere som højt anset general. Også hans søn, Henrik von Scholten (1677-1750), blev officer og endte som højt dekoreret general og Københavns kommandant. Hans søn igen var Jobst Gerhard von Scholten (1723-1786), der i 1776 blev optaget i den danske adel og endte som generalmajor og chef for Holstenske Regiment i Viborg (senere omdøbt til Viborgske Regiment). Han ejede i perioden 1783-1786 en ejendom beliggende Skt. Mogensgade 3 i Viborg, denne ejendom solgtes ud af familien ved hans død i 1786. Når dette nævnes, er det fordi der i en årrække på facaden af ejendommen Skt. Mogensgade 3 har siddet en mindeplade med inskriptionen: »Generalguvernør Peter von Scholten Født 1783. Død 1854 Ophævede negerslaveriet i Dansk Vestindien 3 Juli 1848 Han levede sine første barneår i dette hus.«

Peter von Scholtens forældre

En af nævnte generalmajor Jobst Gerhard von

Scholtens (1723-1786) sønner var Casimir Wilhelm von Scholten (1752-1810), der som familietradition bød gik militærvejen. Han gjorde tjeneste ved Kronprinsens Regiment i København fra 1768 til 1799 og gjorde en strålende militær karriere, idet han gennem årene arbejdede sig op gennem det militære system og endte som oberst og kommandant på Skt. Thomas i Dansk Vestindien. I øvrigt hed den nuværende Market Square i Charlotte Amalie (hovedbyen på Skt. Thomas) oprindeligt Casimir Square, opkaldt efter netop Casimir Wilhelm von Scholten.

Han blev gift som 31-årig på Vestervig Kloster den 17. maj 1783 med den kun 19-årige Cathrine Elisabeth de Moldrup (1764-1804), der var datter af ejeren til Vestervig Kloster, kammerherre Peder de Moldrup (1735-1787). På grund af brudens unge alder skete vielsen med kongelig allernådigste bevilling, som der står i Vestervig-Agger kirkebog, hvor Casimir Wilhelm von Scholten står opført som værende fra Kiøbenhavn og hans brud som værende af Vestervig Kloster (fig. 1).

Hvad der har bragt de to unge sammen er uklart. Men brudens far, kammerherre Peder de Moldrup, var i sin samtid en anerkendt videnskabsmand, som ofte »gjorde studier« i København¹ og gennem sin far og farbror,

Peter von Scholtens far, Casimir Wilhelm von Scholten, 1752-1810. Det Kongelige Bibliotek, kort- og billedsamlingen.

Peter von Scholtens mor, Cathrine Elisabeth Moldrup, 1764-1804. Det Kongelige Bibliotek, kort- og billedsamlingen.

henholdsvis Jens Laasby de Moldrup og Johan Rantzau de Moldrup, der begge var officerer, kendte kammerherren måske officersfamilien von Scholten.

Dåb på Vestervig Kloster

Deres første barn blev født 7. juli 1783 og døbt Just Gerhard efter sin farfar, generalen i Viborg. Han blev døbt på Vestervig Kloster den 9. søndag efter Trinitatis 1783 (sidst i august), og forældrene er i Vestervig-Agger kirkebog opført som værende »af Vestervig Kloster«.

Deres andet barn, Peter Carl Friderich von Scholten, opkaldt efter sin morfar, kammerherren på Vestervig Kloster, blev født 17. maj 1784 på forældrenes 1 års bryllupsdag. Ved hans indførsel i Vestervig-Agger kirkebog (fig. 2) er forældrene stadig »af Vestervig

kloster«. Fødestedet er i kirkebogen ikke nævnt; det er underforstået, at det er i Vestervig sogn, netop fordi intet andet er nævnt, og forældrene er »af Vestervig kloster«.

Ved Peter von Scholtens dåb ses i øvrigt i Vestervig-Agger kirkebog blandt fadderne »Løjtnant von Scholten af Viborg«. Dette er faderen Casimir's yngre bror; Benedictus Dionysius Augustus von Scholten, der gjorde tjeneste under sin far i Holstenske Regiment i Viborg (senere kaldet Viborgske Regiment). Måske har man forvekslet de to brødre, når nogle kilder har nævnt, at Peter von Scholtens far var tilknyttet et regiment i Viborg?

Dåbsattest og andre attester

Peter Carl Friderich von Scholtens originale dåbsattest, som i virkeligheden er en fødselsattest (fig. 3), er udstedt på skillingspapir

Den 17de Maj er Velbr. Hr. Capitain Case-
 mier Wilhelm von Scholten fra Kiøbenhavn og
 Velbr. Frøken Catrine Elisabeth de Moldrup
 af Westervig Closter med Kongl. allernaadigste
 Bevilgning Copuleret hiemme i Huuset Westervig.

Fig. 1.

Vestervig-Agger Kirkebog 1783, Vielser.
 Den 17de May er Velbr. Hr. Capitain Case-
 mier Wilhelm von Scholten fra Kiøbenhavn og
 Velbr. Frøken Catrine Elisabeth de Moldrup
 af Westervig Closter med Kongl. allernaadigste
 Bevilgning Copuleret hiemme i Huuset Westervig.

Dom: 5te p. Trin: er Peter Carl Friderich Hr.
 Capitain Casemier Wilhelm von Scholtens og Frue
 Catrine Elisabeth de Moldrups af Westervig Closter Conf.
 i Daaben som var fød d. 17de Maj, Ham bar
 Frøken Wilhelmine von Scholten, Test. Frøken
 Hedevig Sabine de Moldrup, Cammer Herre Peder de
 Moldrup af Westervig Closter, Cammerjunker von Scholten
 fra Kiøbenhavn og Lieutenant von Scholten fra Wiborg.

Fig. 2.

Vestervig-Agger Kirkebog 1784, Fødte.
 Dom. 5te p. Trin. er Peter Carl Friderich, Hr.
 Capitain Casemier Wilhelm von Scholtens og Frue
 Catrine Elisabeth de Moldrups af Westervig Closter Conf.
 i Daaben som var fød d. 17de May, Ham bar
 Frøken Wilhelmine von Scholten. Test. Frøken
 Hedevig Sabine de Moldrup, Cammer Herre Peder de
 Moldrup af Westervig Closter, Cammerjunker von Scholten
 fra Kiøbenhavn og Lieutenant von Scholten fra Wiborg.

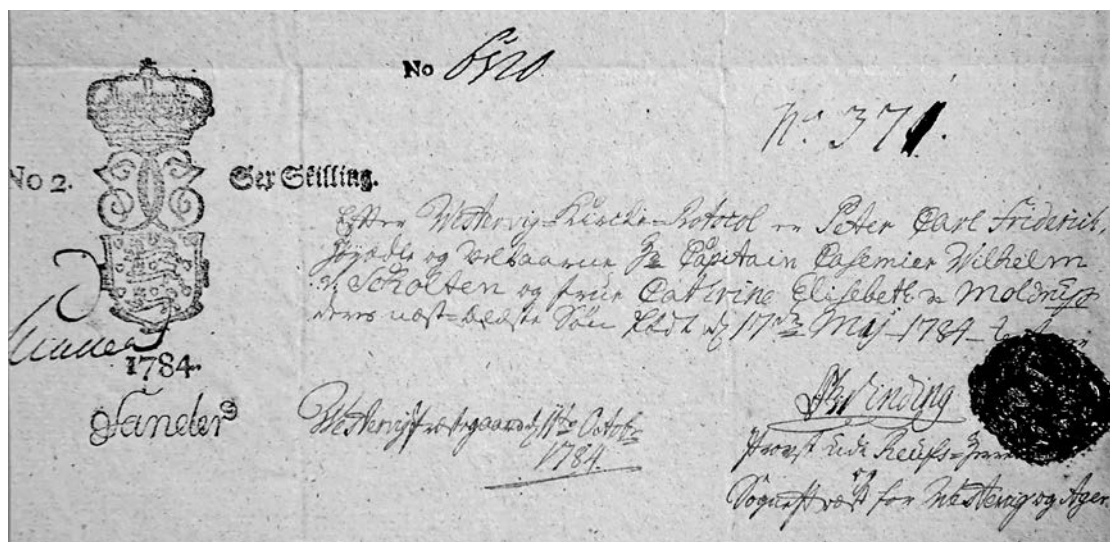

Fig. 3.

Peter von Scholtens Dåbsattest/Fødselsattest. N° 371
 Efter Westervig=Kirche=Protocol er Peter Carl Friderich,
 Høyædle og Velbaarne Hr Capitain Casemier Wilhelm
 v. Scholten og frue Cathrine Elisabeth de Moldrup
 deres næst=ældste Søn født den 17de Maj 1784 – testerer.
 Westervig Præstegaard 11te Octobr. 1784
 J. P. Winding
 Provst udi Reufs Herred,
 Sognepræst for Westervig og Ager

med vandmærke, som officielle dokumenter var dengang. Attesten er udstedt i Vestervig og er med præstens (og samtidig provstens) personlige segl. Sognepræsten og provsten Jens Philip Andersen Winding (1734-1798) var jo fætter til Peter von Scholtens morfar kammerherre Peder de Moldrup via sin mor, Magdalene Kirstine Moldrup (1708-1762). Dåbsattesten findes på Rigsarkivet.

Den originale sundhedsattest (fig. 4) for Peter von Scholten (og hans næsten et år ældre bror) er udstedt her i Thisted den 10. juli 1784 (altså dagen før Peter von Scholtens dåb i Vestervig). Attesten er udstedt af Garnisons Chirurgus Johan Wilhelm Rips. I 1776 ankom fire kompagnier af Sjællandske

Regiment til Thisted, hvor de opholdt sig til 1785. Johan Wilhelm Rips var som militærkirurg tilknyttet regimentet og underskrev sig som »Garnisons Chirurgus«. Han forblev boende fast i Thisted, efter at de fire kompagnier af Sjællandske Regiment havde forladt byen. Han boede i Søndergade, hvor han virkede som praktiserende læge indtil sin død i 1798. Sundhedsattesten findes på Rigsarkivet.

Peter von Scholtens far, Casimir Wilhelm von Scholten, ansøgte om at få sine to ældste sønner, Just og Peter, optaget på Landkadet-akademiet i København, Ansøgningen er underskrevet 12. januar 1785 i København (fig. 5). Peter von Scholten blev optaget på det efter-

7. 370. 371.

Jeg undertegnede haver efter forlangende fra
 S: T: Hr Capitain von Scholten, af Hans Kongelig Høj-
 hed Kron Printzens Regiment, hans 2de Sønner
 hvoraf den ældste Josh Gerhard von Scholten nu er
 Een Aar gammel og den anden Peter Carl
 Friderich von Scholten nu 8 Ugger gammel,
 og funden Dem begge fuldkommen vel voxen
 efter deres Alder, uden at have nogen
 Feil paa Krop eller Lemmer, og tillige
 at de er friske og Sunde og af et godt Udseende.
 hvilket herved attesteres af
 Thisted den 10de Juleej 1784. —
 J. W. Rips

Fig. 4.

Sundhedsattest 370 & 371

Jeg undertegnede haver efter forlangende fra
 S: T: Hr Capitain von Scholten af Hans Kongelig Høy-
 hed Kron Printzens Regiment hans 2de Sønner
 hvoraf den ældste Josh Gerhard von Scholten nu er
 Een Aar gammel og den anden Peter Carl
 Friderich von Scholten nu 8 Ugger gammel,
 og funden Dem begge fuldkommen vel voxen
 efter deres Alder, uden at have nogen
 Feil paa Krop eller Lemmer og tillige
 at de er friske og Sunde og af et godt Udseende.
 hvilket herved attesteres af
 Thisted den 10de July 1784
 J.W. Rips Garnisons Chirurgus

tragtede militærakademi i 1792 bare otte år gammel. Ansøgningen findes på Rigsarkivet.

Landkadetakademiet

På Landkadetakademiet fik drengene en streng og spartansk opdragelse, da målet var at hårde dem til mænd og brave krigere. Til at begynde med måtte nyankomne gennemgå optagelsesceremonierne, som det var skik og brug mellem kammeraterne. Ceremonierne bestod af himmelspjæt og dåben under vandposten, for bagefter at blive hængt til tørre, og først herefter var de nye værdige til at indtræde i rækkerne.

Drengenes toilette foregik i gården. Selv i de hårdeste vintre stod baljerne med vand derude, hvori der ofte måtte slås hul på isen. Der vaskede man sig, og underofficerer så til, at renligheden blev overholdt. Af og til anmeldte kronprins Frederik (Frederik 6.)

sin ankomst, så blev eleverne stillet op i rækker, og der blev indøvet små taler og digte for at hyld den kongelige højhed. Til disse drenges og unges pligter hørte også at gøre tjeneste som pager ved de kongelige tafler, hvor de skulle opvarte kongefamilien og dens gæster.

Folketællingen 1787

Peter von Scholtens forældres tredie barn, sønnen Henrich, blev døbt i Garnisons Kirke i København 27. juli 1785.

Parrets fjerde barn, sønnen Friedrich, blev også døbt i Garnisons Kirke i København. Det skete 21. november 1786. I folketællingen 1787 ses Casimir Wilhelm von Scholten med sin hustru og børn at bo i Skindergade 25 i København, og Casimir er i alle årene for børnenes fødsler ansat ved Kronprinsens Regiment i København, hvilket fremgår af både

Jeg forbinde mig herved, i fald Jost Gerhard von Scholten
og Peter Carl Friedrich von Scholten, begge mine Sønner, antages
til Land Cadets, da at opfylde og holde mig efterretlig ved
alt, som i den Kongelige Reglement af 12de November 1783
paabyder og foreskriver.
Kiøbenhavn d. 12 Jan 1785
CW v Scholten

Fig. 5.

Ansøgning/Erklæring til Landkadetakademiet.

Jeg forbinder mig herved, i fald Jost Gerhard von Scholten
og Peter Carl Friedrich von Scholten, begge mine Sønner antages
til Land Cadets, da at opfylde og holde mig efterretlig ved
alt, som i den Kongelige Reglement af 12de November 1783
paabyder og foreskriver.

Kiøbenhavn d. 12 Jan 1785 CW v Scholten

omtalte attester, Kongens Håndbøger² for disse år, de militære Stambøger³ for officerer i Kronprinsens Regiment for disse år samt af personalehistoriker og oberstløjtnant Johan Christian Valdemar Hirsch's Militærhistoriske Biografiske Arkiv over danske og norske officerer 1648-1814, som findes på det Kongelige Bibliotek.

I skiftet efter kammerherre Peder de Moldrup, der døde i 1787, ses datteren Cathrine Elisabeth at være gift med kaptajn Casimir Wilhelm von Scholten i København.

Det er netop i årene for ægteparret Casimir von Scholtens og Cathrine Elisabeth Moldrups børns fødsler, at en del kilder mener, at Casimir var tilknyttet Holstenske Regiment i Viborg, og at blandt andet sønnen Peter von Scholten så var født i Viborg – som det ses, passer det ikke.

Nemt at opnå permission

Når Casimir Wilhelm von Scholten kunne opholde sig så meget i Thy som tilfældet viser, er det slet ikke usædvanligt. Dengang havde officerer mulighed for permission (orlov) af private årsager, endda med fuld løn betalt selv over længere perioder. Når en officer ønskede permission, hvilket var meget almindeligt forekommende, henvendte han sig til sin direkte foresatte, regimentchefen. Når denne havde givet grønt lys, henvendte officeren sig skriftligt til hærens øverste ledelse i Generalitets- og Kommissariatskollegiet, som derpå også skriftligt meddelte sin tilladelse. Afslag forekom kun yderst sjældent.

Så Casimir Wilhelm von Scholten havde med sit gode navn i militære kredse gennem generationer ingen problemer med at være her i Thy:

1. ved sit giftermål
2. ved sit første barns fødsel og dåb

3. ved sit andet barns fødsel og dåb (Peter von Scholten)

4. ved lægeundersøgelsen af hans to første-fødte med henblik på udstedelse af sundhedsattesten.

Kom aldrig tilbage til Jylland

Casimir Wilhelm von Scholten og hans hustru med børn vendte efter 1785 aldrig tilbage til Jylland for at tage fast ophold der. Casimir avancerede i det militære system fra i 1785 at være kaptajn, i 1789 kompagnichef, 1790 major, 1799 oberst og kommandant på Skt. Thomas. Cathrine Elisabeth de Moldrup døde allerede i 1804, 40 år gammel. I nekrologen over Cathrine Elisabeth de Moldrup i den Københavnske Adresseavis lørdag den 23. februar 1805 ses det, at hendes tidlige død skyldtes »den bekendte Vestindiske feber«, det vi i dag kalder gul feber. Hun blev begravet på den danske kirkegård på Skt. Thomas, hvor den nu desværre ilde tilredte gravplade nr. 31 stadig findes indsat i The Wall (muren).

Casimir Wilhelm von Scholten døde i 1810, 57 år gammel. I nekrologen over ham i den Københavnske Adresseavis tirsdag den 15. maj 1810 ses det, at han var død meget pludselig, og i indførslen i kirkebogen for Garnisons sogn i København ses blandt andet, at som dødsårsag angives »Slag«; dette er at opfatte som et slagtilfælde, og som det ligeledes ses, blev han begravet på Garnisons Kirkegård i København og ikke ved sin kones side på Skt. Thomas. Hans gravsted er for længst sløjft og kan derfor ikke ses mere på Garnisons Kirkegård.

Ægteskabet med Elisabeth Thortsen

Hele Peter von Scholtens militære karriere springer jeg over, men vil fremhæve to ting fra

hans voksne liv. I 1810 ønskede han at gifte sig her i Danmark, men han kunne ikke finde sin dåbsattest, hvorfor sognepræsten nægtede at vie Peter von Scholten og hans tilkommende, Anna Elisabeth Thortsen (1786-1849). Men efter at Peter von Scholtens foresatte ved militæret var gået i borgen for ham og havde bekræftet hans identitet og alder, så ville præsten ved Garnisons kirke i København godt vie parret, det skete 31. oktober 1810.

Peter von Scholten, 1784-1854. Litografi W. Heuer 1832.

Den genfundne dåbsattest

Det vides ikke, hvorfor Peter von Scholten ikke kunne finde sin dåbsattest, måske fordi han ikke kunne spørge sine forældre, de var jo begge døde, måske fordi han ikke ville kontakte sin familie, hvilket han ikke gjorde (Lise, som han kaldte sin tilkommende, var jo som datter af en kaptajn i handelsflåden under hans stand).

Peter von Scholten vidste åbenbart ikke, at hans dåbsattest befandt sig på Landkadetakademiet, hvor den skulle forevises ved hans optagelse. De har så beholdt dåbsattesten indtil Landkadetakademiets nedlæggelse i 1861, hvorefter attesten er blevet videregivet til Rigsarkivet. Her fandt jeg så 200 år senere nævnte dåbsattest i Landkadetakademiets arkiv.

Westervig Kloster pr. Viborg

Den anden ting, jeg vil fremhæve, er, at i folketællingen 1850 (den eneste Peter von Scholten forekommer i efter 1845, hvor fødested oplyses). Her oplyste han til tællingskommissæren, at han var født på »Westervig Kloster pr. Viborg«. Når Peter von Scholten oplyste dette, var det måske fordi Vestervig for ham var så fjern en egn, som han måske ikke havde besøgt, siden han var spæd. Dette kan måske have bidraget til den fejlagtige opfattelse vedrørende Peter von Scholtens egentlige fødested. Men med herværende artikel, er det fastslået, at Peter von Scholten blev født på Vestervig Kloster her i Thy.

Som nævnt flere gange i artiklen, døde Peter von Scholtens morfar kammerherre Peder de Moldrup i 1787. Vestervig Kloster overgik derefter til hans yngre bror, major Hans Christian de Moldrup (1740-1795). I slægten von Scholtens familiearkiv på Rigsarkivet findes en ret omfattende korrespondance mellem

+

Den 1te Februar 1850.

[illegible]

Folketælling 1850. København (Staden), Sogn: Sankt Annæ Øster Kvarter.

Peter von Scholtens forældre og nævnte Hans Christian de Moldrup. Denne korrespondance kunne måske engang danne grundlag for en artikel i Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred.

Peter von Scholtens sidste år

Blandt plantageejere på de Vestindiske øer var Peter von Scholtens beslutning om at frigive slaverne ikke populær. Også efter hjemkomsten til København blev han udsat for stærk kritik for »vaklen og fejhed«. Ministeriet stævnedes ham for embedsforsømmelse, og en kommissionsdomstol dømte ham til at

have forbrudt sit embede og have fortabt retten til pension. Von Scholten indbragte afgørelsen for Højesteret, som frifandt ham enstemmigt. Sine sidste år tilbragte han hos sin datter Elisabeth og hendes mand, Peter Henrik C. du Plat, i Altona, hvor han døde den 26. januar 1854, 69 år gammel. Hans lig blev efterfølgende ført til København, hvor han blev bisat i mausolæet på Assistens Kirkegård.

Michael Vandet

Født 1959. Museumsassistent ved Museet for
Thy og Vester Hanherred

Noter

1. Han skrev blandt andet en »Fuldstændig Geographie over Thyland med tilhørende Landkort« samt »Forsøg til en Beskrivelse over Westervig Closter«, som begge findes på Det Kongelige Bibliotek.
2. Kongens Håndbog udkom årligt med oplysninger om alle officerer og alle militære enheder.

3. De militære Stambøger var en løbende fortegnelse over mandskabet i hver militær enhed, blandt andet om hver enkelt officer, dennes fødested, fødselsdato samt -år, civilstand, tilhørsforhold til en militær enhed, hans alder ved indtræden i hæren, tjenestetidens varighed mv.

Fra Aksel Munks arkiv

Havnefest maj 1965. Et spring fra en 32 meter høj stålmaster ned i et to meter dybt vandbassin – der er omspændt af ild. Jimmy Jamison, 65 år og tidligere amerikansk testpilot, er på vej op ad den mast, der nærmest som et Babelstårn skraber himlen – som nogen erindrer forberedelserne til det annoncerede »dødspring«. I 40 år er det gået godt. Det gør det også i Thisted. Med 75 km i timen – og et tryk på flere ton – rammer Jamison vandoverfladen. Tre år senere indhenter skæbnen ham i Frederikshavn.

1962. Fotografen har stillet cyklen fra sig og fundet fotografiapparatet frem. Her ved broen ved Færgeborg med udsigt til Egebaksander er der et motiv, han må have med hjem til samlingen.

